

ԸՆԴԴԱՐՁԱԿ ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՆԳԼ. - ՀԱՅ.

Աշխատասիրեց Փրոֆ. Յ. Յ. Ջազմազանամ
(Հրատ. Երամ Գրատամ. Պոսթըմ)

Ազգիս ծանօթ գրազէտ Պրոֆէսորին խնամքով
յօրինուած և իրեն պատուաբեր այս ընտիր բառ-
գիրքը միշտակ մեծութեամբ ու ծաւալով՝ շահաւէտ
գործիք մը պիտի դառնայ անգլիական լեզուն
ուսանողներուն և նոյն լեզուէն թարգմանութիւն
ընողներուն։ Գործածողներուն դիրքին և հաճո-
յական ընելու համար՝ խնամք չէ զլացուած
տպագրական արուեստով, մագուր և որոշ տա-
ռերով, ընտիր թղթով ու ճաշակով լոյս ընծա-
յուած հատոր մը զայն դարձնելու։ Կը բազ-
կանայ երկսիւն էջերով 1296 երեսներէ։ Ունի
Յառաջաբան մը, որուն կը յաջորդէ անգլիերենի
համառօտ քերականութիւն մը ԼԲ (32) էջ, որոնք
բառգրքին վերջ նշանակուած էջերուն մասը չեն
կազմեր։ Բայց Յաւելուածը բառարանին էջերով
կը շարունակէ երեսներու թիւերը, որ ձեռքեր-
նիս ունեցած օրինակնուս մէջ կը հասնի մինչև
1424 թիւը, և այնպէս կ'երեւի թէ զուցէ քանի
մ'էջ ալ պէտք են ամբողջանալու համար։ Այս
Յաւելուածը կը պարունակէ Ա. Անգլիերենի մէջ
գործածուած կրճատումներ. — Բ. Պարզուած
հնգումով կամ բարդփոխուած բառեր. — Գ.
Դիցաբանական անուններ և բացատրութիւններ.
— Դ. Բառարան աշխարհագրութեան. — Ե.
Կենսագրութիւն կարեւոր անձնաւորութեանց.
1. Մարտից անուններ. 2. Կանանց անուն-
ներ. — Զ. Կարեւոր կէտեր շայտ պատմու-
թենէն (Ժամանակագրական կարգով). — Է.
Կարեւոր կէտեր աշխարհի պատմութենէն (նոյն
կարգով). — Ը. Հինգ մեծ տէրութիւններու
նաւատորմիները (1921, Մայ. 23). — Ամերիկ-
ական քաղաքներ՝ 5000է աւելի բնակչութիւն
ունեցող, և աշխարհի քաղաքներ՝ 200,000է աւելի
բնակիչ ունեցող. — Աշխարհի թագաւորներ և
Հանրապետութեանց նախագահներ. — Գլխաւոր
քաղաքական մարդասպանութիւններ 1865էն սա-
ղին. — Աշխարհի կրօնները և անոց հետեւորդ-
ներուն թիւը. — Աշխարհի գիշտութեան ոյժը
(1921, Հոկտ.). — Թ. Սահմանադրութիւն Միա-
ցեալ-Նահանգաց (անգլ. - հայ.). — Մ. Նահան-
գաց թղթատարական կանոններ. — Բնակացման
օրէնքներ. — Կենցաղագիտութիւն. — Ժ. Ան-
գլիերենի մէջ գործածուած օտար բառեր.
Այս անգլ. - հայ. բառարանիս աւելի կամ
պակաս կատարելութեան կամ բառագիտական

արժէքին վրայ խօսիլը հմտագոյն անգլիերե-
նագիրտի կը թողուամ։ Ես կ'ուզեմ միայն դիտո-
ղութիւն մ'ընել Յառաջաբանին մէջ Հեղինակէն
առաջ բերուած խորհրդածութեան մը. « Կան
« բառեր, կ'ըսէ, որ չեն թարգմանուիր (հայերէն),
« կան ալ, որ եթէ թարգմանուին՝ անշնորհ և
« անճաշակ դուրս կու գան. այդպիսի պարա-
« զաներու մէջ եւրոպական բառը որդեգրել ա-
« լելի նպատակայայտմբ ։ Մենք չենք կրնար
« չինական պարիսպ մը քաշել մեր լեզուին
« շուրջ, և եթէ քաշենք ալ՝ յառաջդիմութեան
« սահմանը կը փակենք։ Երբ եւրոպական կարճ
« ու զեղեցիկ բառ մը՝ մեր լեզուի ոճերուն շնորհ
« և ուժգնութիւն բերէ, պէտք է որդեգրել այդ
« բառը.

(և օրինակ մէջ կը բերէ այդ տեսակ բառերու
artist և tone բառերը, և կը շարունակէ)

« Մեր լեզուն հիմնապէս եւրոպական է, թէ և
« անձա՞տ ստիական մթնոլորտի և միջավայրի
« մէջ. մեր քաղաքակրթական ձգտումն ալ եւրո-
« պական է. ինչմէ չդիմել մեր լեզուի քոյր աղ-
« բիւրներուն և ճոխացնել մեր բառամթերքը,
« մեր արտայայտութեանց վայելչութիւնն ու
« զօրութիւնը » :

Յարգելի Հեղինակը իր մտածութիւնն այսպէս
պարզելին յետոյ՝ կ'անդադարաւոր որ իր ծրա-
գիրը շատ պատշաւաւոր կրնայ ըլլալ հայ լեզուի
յտատկութեան, քանի որ այդ ծրագրին հետեւ
նոյնները (ամէն մէկն իր հայերենի գիտութեան
չափով) կրնան օտարազգի բառերու հեղեղով մը
լեցընել հայերենի մէջ պակսած բառերը. մա-
նաւանդ ու աւելի խառնակութիւն մը պատճառելով՝
երբ եւրոպական լեզուներէ թարգմանող մը՝ եւրո-
պական բառեր ներմուծէ, ուրիշ մը՝ սլաւական
լեզուէ՝ սլաւ բառեր, թուրքերենէ՝ թուրք բառեր,
գերմաներենէ՝ գերման բառեր, և այլն, քաբե-
լունեան խառնակութիւնն մը ստիգծելով հայ լե-
զուի մէջ։ Այս իր անդադարաւոր անտոնոլոգիանը
խափանել կարծելով՝ վերջ մէջ բերուած հա-
տուածին վերջին երկու տողերուն մէջ կ'աւել-
ցնէ ուշիմ խորհրդածութեամբ մը՝ թէ « Ասով
չենք ուզեր ըսել թէ ամէն բառ անխորհուրդ
կերպով հիւրեկալինք և խորթութիւններով աղ-
ճատենք մեր լեզուն » ։ — Լաւ է և ձեզի համա-
միտ ենք, յարգելի Պրոֆէսոր. բայց ներեցէ՛ք
որ հարցընեմ. էջեր մի/սունգամ օտար բառեր
հոյ լեզուի մէջ որդեգրելու ազատութեան սկզբ-
րուները պի՞նք, ո՞ր հնչյունախորիւնն ազգիս մէջ
ներկայիս պիտի վնաս և հայերէնէ դուրս փոխա-
նկխորհուրդ կերպով հիւրընկալուած այդ աս-

պատահող բաւերու խումանը, անհնգեմ անխախտորդ խորհրդատուրէն գտաւ, որ իր լեզուն չ'ազգացաւ... Եթէ ունենայիրք մենք ալ՝ ուրիշ զարգացեալ ազգերու պէ՛ս՝ հեղինակութիւն մը՝ ակապելիա մը՝ որ հասարակաց հասանութիւնն ու յարգանքը վայելէր, որուն վիճիւններն յարգէր ազգերնս ու անոնց գլուխ ծուէր, այն ատեն գուցէ ձեր ծրագիրը մեր լեզունի աղիտաբեր չլլար. բայց ներկայիս այդ դրութեամբ շատ հաւանաւ կան է որ հայ լեզուն յօնքերն յարգարելու տեղ՝ աչքը դուրս հանենք, ըսել կ'ուզեմ՝ հայեւ իշնի հարստացնելու, անոր «արտայայտութեանց վայելչութիւնն ու գորութիւն» տալու տեղ՝ տնեղծ ու ծիծաղելի տարիքն մը դարձնենք զինքը լեզուական թատերաբեմին վրայ:

Իմ նպատակս այստեղ՝ ձեզմէ կ'ամ ուրիշներէ որդեգրուած բաւերուն աւելի կ'ամ նուազ անյարմարութեան վրայ խօսի կ'ամ քննադատութիւն մ'ընել չէ, որ բոլորովին օտար նիւթ է՝, այլ մի միայն ակնարկութիւն մ'ընել կ'ուզեմ թէ այդ ծրագրին հիւրընկալութիւնն անգամ որքան զգուշաւոր պէտք է ըլլայ, թող թէ բաւերուն հիւրընկալութիւնը, ու թէ մի գուցէ այս պարագայիս մէջ ալ պէտք է յիշենք ու յիշեցնենք ֆրանսերէն առածը՝ թէ շատ անգամ *Le mieux est l'ennemi du bien* (լաւագոյնը լաւին թշուարմէն է): — Ուստի շնանալ նախապէս ազգիս մէջ լեզուական խնդիրներու համար վնասուող հեղինակութիւնն ունեցող մարմին մը կ'ամ հաստատութիւն մը կ'ազմել, որով ձեր ծրագիրը ֆատաբեր չլլայ հայ լեզուն համար, այլ ձեր նպատակն դրած ու փափաքած օգտակարութիւնն ապահովուի, այլապէս՝ ձեր ծրագրին զործադրութենէն առաջ զայլք ֆատսը անհամեմատօրէն մեծ պիտի ըլլայ՝ քան յայտնուած (չըսելու համար նրազուած) օգուտը:

Հ. ԱՅՈՒՍՍՎ. ՏԻՐԱՅԱՆ

տեղ որ հաստատուած, որուն վրայն թիւ վերէ՛ կ'ունի զեղեկի ձայն մը լսուեցաւ. Barbieri di Siviglia-է կտոր մը կ'երգէր. 40 թիւովէր Հեռաւարութենէն կու գար հայկապ, զօրաւոր ու ցաղթը երգը, զոր կը հասցնէր անթիւ Հեռաւարութեան հարիւրաւոր սեղանակներէն, որւէ իշ սակայն ընդ մէջ *Seine-et-Marnes* ուր ամ րուսեալազատուին կ'երգէր՝ ու ճաշարանի արանին՝ ոչ մէկ հաղորդակցութեան սին կար: Նշան փորձեր այսօր սովորական են. Աստից ցոյց կու տան Հանրութեան՝ ինչ որ երկար ժամանակ է ի վեր փոխակալները զիւրին՝ թէ անթիւ Հեռաւար, զօրանոցի իր պատեանի դուրս էլէլով՝ ստուգի Հանրութեան իշխանութեան ասակ զործադրութեան մասն է:

Շատ ատեն չէ՝ որ փարիզ շոգեմալի ճամբորդները կրկ վաշխիթներ ժողովն կը դաւնային՝ կը խօսէին Թրանսիլ Հեռ, մինչ շոգեմալը ցամաքն 100 թիւովէր դնու հնուէ. իշխելի արտադրիկն Անթիլ Հեռագրի կայարանը ժամանակէ մի վեր սկսած է անթիլ Հեռաւարով խօսիլ ի կողմանէ Նաւակատան մատակարարութեան. փարիզ՝ հակառակ մեքենային սկարութեան (չուրէ 100 Kilowatt) շնորհիւ իր ընդունիլ կատարեալ մեքենային 1500 թիւովներ կ'ըցած է Լաւէ:

ԵՐԿՆԱԿԻ ԵՒ ԵՐԿՐԻՍ ՄԵՋՏԵԼՆ.

Անթիլ Հեռագրի (Radiotelegrafia) ամենակարեւոր կիրառութենէն մին է՝ օդանաւերու իրարու մէջ ու երկուս Հեռ ունեցած յարաբերութեանց: Այս զիւր տարիին անգամ ըրուա Նաւիկ Համալսարանին ուսուցչակոցը կուզորն, ու փորձը կատարեց 1916ին. Ուրիշ փորձեր ալ կ'ան, բայց մեքենաներու ծանրութիւնը, իրենց սկարաւորութիւնը (10 թիւովէր թիւ ակելի) ու T. S. F.ի հասանքներն առաջ եկած շփոթութիւնը այդ առաջին ջրհանին՝ արդէն ծղան զիւրին յառաջխաղացման, Նաւիկէն երկրի վրայ յաշխարհիւնները սահմանափակ եղան:

Անու հանդերձ Bourget կայարանը՝ 100 թիւովէր Հեռաւարութենէ՝ փարիզը պաշտպանող օդանաւերուն հրամաններն ու Նշաններ կու տար: Պատարագմէն վերջ, վաճառականական սաւառանակի սկսան այս զործիւնները գործածել, որոնք օդային Նաւարիւթեանց զանու վրայ դրուած են: Այս տարուան մէջ, օրինակ համար, կուլիաթ սաւառանկ մը՝ օժտուած 50 wat անթիլ Հեռաւարի՝ Նոթրայնի փարիզ ճամբորդութեան պատուէն կրցաւ շարունակ Bourgetի Հեռ յարաբերութեան մէջ Ֆալ ու մի ունչ ատեն ուրիշ սաւառանակներու Հեռ խօսիլ:

ԵՈՐԵԿԿԱՌԱԿԻ ԸՆԹԱՍՏԻՔ ՊԵՆՆԱՆ

Անթիլ Հեռաւարի ուրիշ մէկ ծառայութիւնն է Նաւերու իրարու Հեռ ու ցամաքի Հեռ ունեցած յարաբերութիւնը. Գիտութեան զարգացման շնորհիւ այսօր 2000 թիւովէր Հեռաւարութեան վրայ Նաւեր կ'ընան իրարու Հեռ խօսիլ, իշ զիւր ակելին կայ:

Ո՛վ չի գիտեր թէ ո՞րքան դժուար է (եթէ ոչ անկարելի) գնալապն ելեկալապն կիրաններուն միջև Հեռաւարով Հաղորդակցութեան ունենալ: Այս արգելքը խափանելու Հնարքը արդէն գտնուած է.

Բայց Radiotelefonicoօր զործիւր՝ որ հաշտակները կը կատարէ՝ ուրիշ բանի մ'ալ կը ծառայէ: Ան մէկ կողմանէ արագող շոգեմալի մը, միջև դրուելով Նաւարութիւն կու տայ ուղեւորներու, պաշտօնեղ ճամբորդներուն ու աւելութեան պաշտօնեղներուն, խօսիլ այն անձին Հեռ՝ որ 200 թիւովէր հաղագայութիւն մը վրայ կը գտնուի, իրեն հաղորդել միջոց՝ կը բաւեն շոգեմալի զանի Հեռող Հեռագրի սինները. Բաց աստի այս զործիւր՝ որ յառակ շինուածը մ'ունի՝ Հարկ չ'ըլլար զործաւորի անընդհատ հակողութեան:

Թրգմ. Հ. Մ. ՍԵՏԵԱՆԱՆ

ԱՅԼԵԻԱՅԼԻ

ԱՆԹԵԼ ՀԵՌԱՌՈՍԻԻ (Radiocomunicazione) ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ.

Փիտնալու Համար թէ այսօր անթիլ Հեռաւարի մէջ զարգացում կ'այ՝ մէջ կը բերենք Հեռահալ փաստերը: Անթիլ Հեռաւարը ժամանակէ մի վեր այլ ու միայն զիւրակալներու վերապահուած կ'ամ Հեռաբարձարած փորձերու սահմանուած չէ. այսօր անիկա անսահման ապարդիւ մ'ունի:

«ՍԻՐԵՆԱՍԻ» ԵՐԳԸ.

Վերջերս Փարիզի մեծ պանդոկի մը մէջ հազեկրոյթի խմբուած էին քանի որ Հարիւր ելեկալապն ճարտարագետներ, Անթիլի Հարիւրամալիցի կը ասէին: Այնպէս զիւր պաշտօն, ինչ պաշտօնական բաժանաճարներ՝ խոր լուսութիւն ու տիւրեց. հարիւրակալ լուսարեւելի զարմուցին զէպի միտաղէ փոքրիկ տաղաւար մը՝ բարձր